

Viața și opera lui Vasile Toma (1937-1984)

În *Literatura și Artă*, nr. 17 (2005), 26 aprilie 2001, p.6
și în Muzeul Național de Istorie a Moldovei. *Tyragetia*. Anuar X.
– Chișinău, 2001. Pp. 253-256

• Vasile Toma, 1965

În istoria artelor plastice din Republica Moldova există nume care s-au aflat în umbră în timpul vieții și care pe nedrept au fost uitate după trecerea lor în eternitate. Într-o expoziție retrospectivă, dacă ar fi posibilă o asemenea expoziție, operele lor ar ocupa un loc binemeritat. Același lucru îl putem afirma referitor la tablourile lui Vasile Toma, membru al Uniunii Artiștilor Plastici, participant al numeroaselor expoziții republicane și unionale. Unele dintre lucrările sale se păstrează în fondurile Muzeului Național de Arte Plastice, altele sunt expuse în muzeul satului Sofia, fostul raion Drochia, unde s-a născut și și-a petrecut copilăria acest artist plastic, iar multe dintre ele se află prin colecții particulare. În întregime opera lui Vasile Toma nu este cunoscută amatorilor de artă. Cu timpul, posibil, această situație se va schimba spre bine.

Timpul care s-a scurs după dispariția pictorului dintre noi este suficient pentru o evaluare obiectivă din punct de vedere istoric a operei sale. Dar vor fi oare imparțiale aprecierile autorului acestor rânduri, care i-a fost și soție? Consider că o îndelungată prietenie pe parcursul a aproape un sfert de secol îmi acordă acest drept. Cu atât mai mult, că nici odată nu i-am supraapreciat opera, în timpul acestor ani. Pe vremuri poziția mea și critica pe care o făceam aveau un caracter maximalist: eram tentată de inovațiile atât de riscante în acele timpuri, iar tradițiile artei realiste, pe care atât de mult le aprecia Vasile Toma, mi se păreau depășite. Doar cu obținerea unei anumite libertăți în mediul cultural mi-am dat seama că criteriile de bază ale valorii estetice - sinceritatea exprimării artistice și perfecțiunea plastică - nu depind în mod direct de repere (avangardism, tradiționalism, sinteză de curente), dar sînt condiționate de particularitățile personalității creatorului.

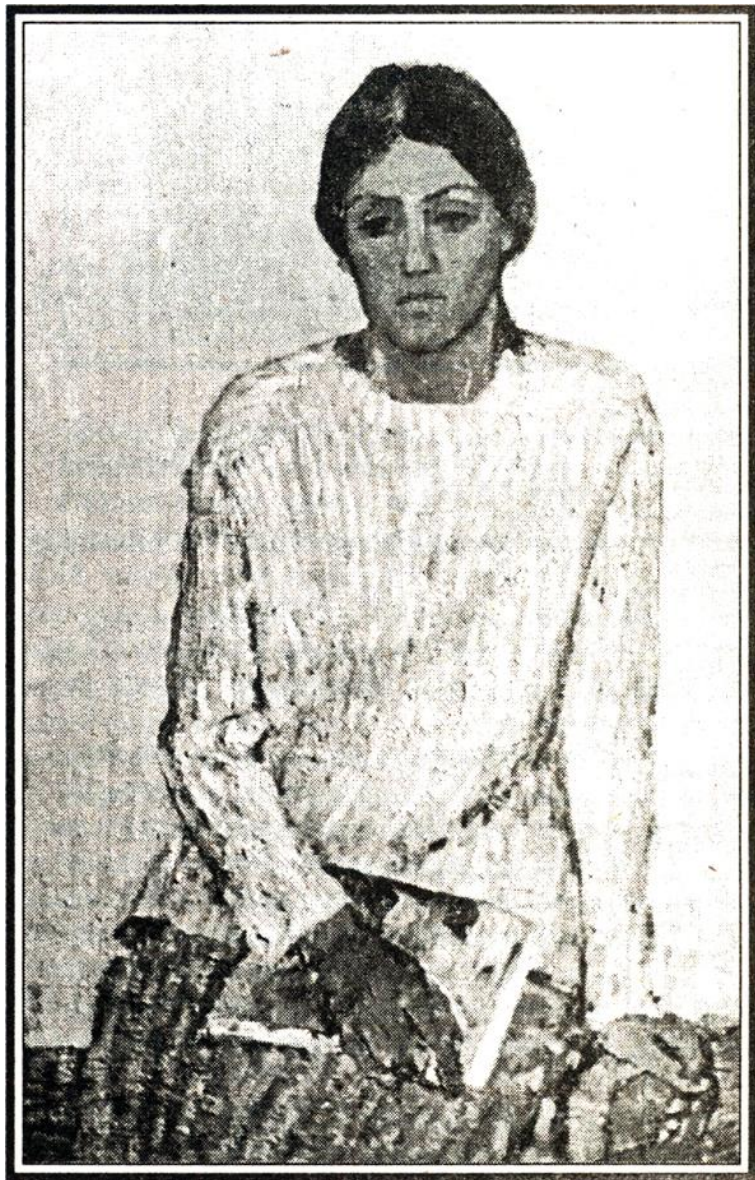
Firească formării lui Vasile Toma ca pictor ține în mod direct de caracterul său. Personalitate modestă, delicată, el manifesta totodată perseverență în obținerea scopurilor legate de principala necesitate a spiritului său, de dezvoltarea talentului său nativ. În viața lui nu există ceva ieșit din comun, însă în spatele evenimentelor atât de tipice pentru pictorii din generația lui era disimulată o viață spirituală și emoțională intensă. Fiind un copil dintr-o familie numeroasă de țărani, el a crescut în anii grei de sărăcie și foame, asemenea altor copii năpăstuiți din anii de război, de mic a rămas fără mamă. La școală s-a dus cu întârziere, dar a recuperat totul în scurt timp învăța bine, manifestînd capacități la toate obiectele. Îi plăcea în mod deosebit desenul.

În anul 1952 a fost admis la Școala Republicană de Pictură (actualmente - Colegiul "A.Plămădeală"), unde a avut norocul să studieze la profesorul Rodion Gabricov, un pictor subtil și un bun pedagog. Fără a le reprima independența, acest pedagog le-a implantat discipolilor săi noțiunea de integritate: la fiecare etapă de lucru compoziția trebuia să păstreze unitatea tuturor componentelor. La dezvoltarea gândirii plastice au contribuit minunatele lecții de istorie a artelor, predate excelent de Ada Zevina, pictor talentat și teoretician în domeniul artelor.

Vasile Toma însușea bazele temeinice ale măiestriei profesionale, totodată formîndu-se ca pictor cu o vădită expresie lirică, pentru care sînt necesare impresiile lumii înconjurătoare. Vara pleca cu arheologii de la Academia de Științe în expediții, executa schițe ale obiectelor găsite în timpul săpăturilor, cîștigînd astfel mijloace pentru existență și pentru procurarea celor necesare pentru pictură, iar în timpul liber picta studii. El descoperea farmecul tănuț în motivele simple, încercînd să exprime suflul timpului. Lucrările sale erau

dăruite cu dărnicie doar pentru unele vorbe bune despre ele. Una dintre lucrările sale, cea mai dragă și mai nepretențioasă, a fost păstrată un timp mai îndelungat. În această pictură sînt în dialog cerul plumburiu și apele adînci ale rîului cu participarea necuvîntătoare a malului pustiu. Mobilitatea forțelor naturale este evidențiată prin nuanțe de culori: jocul culorilor reci în contrast cu cele calde ale pămîntului.

Simțul cromatic propriu și l-a dezvoltat consecvent după absolvirea școlii de pictură. Doi dintre cei mai buni absolvenți, Vasile Toma și Elena Bontea, au fost lăsați în Chișinău, fiind repartizați la Muzeul de Arte Plastice. Vasile pleca deseori prin raioane cu expoziții ambulante, fără a întrerupe executarea studiilor în plein-air. În timpul dintre călătorii se folosea de atelierul lui Ion Jumati, pe atunci directorul muzeului, picta naturi statice de pe aceleași modele, făcea schițe portretistice.

• *Portret de studentă*

Era impresionat de evenimentele vieții artistice, care se înviorase odată cu dezghețul hrușciovist. La muzeu, în vara anului 1957 au fost expuse lucrările pictorilor români din secolul al XX-lea, la expozițiile republicane apăreau tablouri excelente, cum ar fi "Joiana" lui D.Sevastianov, "La joc" de V.Rusu-Ciobanu, "Femeia cu basma galbenă" de M.Grecu. Toate acestea stimulau într-o anumită măsură opera tînărului pictor, dar rămînea permanent un vis - sași perfecționeze măiestria la Academia de Arte din Sankt Petersburg, actualmente Institutul "I.Repin", unde în diferite timpuri au studiat și R. Gabrikov, A.Zevina, I.Jumati etc. În toamna anului 1958 studenți ai acestei instituții de învățămînt superior au devenit trei tineri din Moldova: Vasile Toma (facultatea pictură), Elena Bontea și autorul acestor rinduri (facultatea teorie și istorie a artelor).

Studierea capodoperelor din arta universală din trecut și celor mai bune opere din arta contemporană din muzeele Rusiei, iar în timpul vacanțelor -cunoașterea lucrărilor compatrioților săi - nu doar lărgeau erudiția, dar atribuiău procesului de studii teoretice un sens real. Unii dintre studenți au fost atrași de

expresia decorativă, pentru a accentua caracterul național tradițional al tablourilor. Vasile Toma le împărtășea această dorință, dar el personal prețuia mult măiestria clasicilor și încerca să integreze experiența maeștrilor din secolul al XVII-lea - Rubens, Velazquez etc. — cu realizările impresioniștilor și

• *Peisaj, anii 1970*

postimpresioniștilor. Pentru el noțiunea de colorit era inseparabilă de modelarea plastică a formei și spațiului, din care motive calea stilizării decorative era inacceptabilă.

Păstrînd principiul tonalității în pictura de spațiu, Vasile Toma învioră rezonanța coloristică, maniera lui de a picta devine sigură, în special în lucrările de plein-air. Structura stratului de vopsea de diferită densitate al trăsăturilor de penel "respiră" ușor: segmentele de grund alb sau de carton brun influențează substanțial coloritul, efectul de lumini. Tabloul "Nistrul lângă orașul Otaci" (1963), care emană o lumină sclipitoare, i-a impresionat pe experții de la Ministerul Culturii și a fost încheiat un contract pentru realizarea acestui peisaj în dimensiuni mai mari. Prima comandă primită a fost pentru studentul Vasile Toma o experiență chinuitoare: el s-a convins că printr-o simplă redimensionare a studiului se pierd calitățile artistice, schimbarea dimensiunilor necesită refacerea întregii compoziții.

Un succes remarcabil i-a adus tânărului pictor tabloul "Sevele pământului" (variantele anilor 1964 și 1967). Tema muncii vierilor moldoveni, aleasă pentru lucrarea de diplomă, l-a captivat, deoarece îi dădea posibilitatea să evidențieze specificul național al vieții. Fără eforturi a fost determinat subiectul, găsite personajele tipice, percepută plastica mișcărilor molcome, construite reușit planurile de spațiu. Jocul de lumini, umbre și semitonuri contribuie la integritatea compozițională a tabloului. Într-o gamă discretă de culori se evidențiază sclipirea rubinie a vinului prin sticla transparentă a paharului, ridicat de vinificator. Conducătorul său, profesorul I. Serebreanîi, nu a intervenit în procesul creației, a salutat originalitatea ideii și influența tradițiilor artei românești, în special a principiilor de creație ale lui Corneliu Baba. Însă în timpul susținerii lucrării de diplomă s-a creat o situație amenințătoare de eșec; recenzentul îi reproșa: în numele cărei idei a fost pictat acest tablou? A răspuns însă chiar președintele comisiei, cunoscutul pictor B. Ioganson: "În numele bucuriei vieții pe pământ".

• *Sevele pământului, 1964*

Lucrarea lui Vasile Toma, apreciată cu "excelent", a fost prezentată la expoziția unională a tinerilor artiști plastici, iar pentru expoziția republicană ulterior a fost realizată o altă variantă cu o rezonanță mai

accentuată a acordului cromatic, deoarece lucrarea de diplomă, pictată la fereastra atelierului, unde se înghesuiau trei absolvenți, își pierduse din lumină în sălile largi ale expoziției.

Tînărul pictor a devenit profesor la Școala Republicană de Arte Plastice, unde la timpul său își făcuse studiile. Activitatea sa conștiincioasă de pedagog îi consuma timpul și forțele, însă continua să muncească în atelier. Contractele periodice cu Ministerul Culturii al Moldovei pentru executarea unor picturi tematice nu prezentau pentru el nici o sursă de a câștiga, nici pentru a-și face o carieră. Bineînțeles că participarea la expozițiile republicane era una din condițiile obligatorii pentru primirea în Uniunea Artiștilor Plastici, dar și mai esențială era chemarea interioară a pictorului.

• *Schiță, anii 1970*

Vasile Toma făcea parte din puținii autori care găseau adevărata satisfacție în procesul de elaborare a unei compoziții tematice cu subiect. Platforma realistă a artei sale necesită intrarea în temă, capacitatea de a reda prin mijloace artistice atmosfera timpului, situația, de a reda starea spirituală și emoțională a personajelor. Toate acestea sînt extrem de captivante, chiar dacă cea mai mare parte din această muncă, fixată în schițe preliminare, în studii de pregătire, interesante în felul lor, cu timpul se pierd, iar lucrările de dimensiune finite nu întotdeauna aduc satisfacție.

Printre lucrările cu tematică istorică ("Armata populară basarabească", 1966, coautor S. Babiuc; "între lupte", 1978 și a.) se evidențiază pînza "Anii postbelici" (1982), de dimensiuni ceva mai mici, dar cu o pondere monumentală datorită laconismului în tratare. Motivul este tipic, dintr-un trecut nu prea îndepărtat, momentul - trăit personal: în jurul mesei niște copii de la țară așteaptă cînd mama va împărți puținul - cîțiva cartofi fierți. Particularitățile de portret generalizate, rezonanța minoră a coloritului contribuie la dezvăluirea adevărului psihologic al tabloului.

În majoritatea lucrărilor cu tematică contemporană Vasile Toma include peisajul.

• *Colț de țară, anii 1970*

Atmosfera din natură, consonantă cu dispoziția personajelor, îl ajută să sporească expresivitatea emoțională generală a tabloului. Astfel de lucrări cum sînt "Ciocîrlia" (1971), "Sărbătoarea sportivă la sat"

(1971), "Curcubeul" (1974) exprimă totodată și dispoziția lirică a pictorului, care trăiește momente de contopire spirituală cu viața lumii reale și prin urmare personifică ideea despre importanța unității omului cu mediul înconjurător, minunată prin însăși naturalețea sa.

În alte lucrări peisajul devine purtătorul conținutului de idei. Gîndul despre pericolul muncii de grănicer este exprimat în tabloul "Frontierele de nord" (1980) în mod indirect: prin neliniștea de dinainte de furtună în cer și pe mare, agitația păsărilor, iar silueta unei nave militare în depărtare, la orizont, doar specifică situația. Punctul de vedere din tabloul "Terenul sportiv al Institutului "I.Creangă" (1983) este sesizat de la înălțimea unei păsări în zbor (de la ultimul etaj al clădirii): plopilor piramidali sînt încadrați în întregime, iar figurile mici ale sportivilor aduc în peisaj ritmuri dinamice. Totul există într-o atmosferă unică, penetrată de lumina soarelui.

• *Brigadierul brigăzii de cultivare a tutunului A. E. Glavan, 1975*

Mediul natural este o parte componentă esențială în unele compoziții portretistice (de exemplu "Brigadierul brigăzii de cultivare a tutunului "A.E. Glavan", 1975). El se resimte și într-un șir de tablouri cu natură statică, pictate în fața geamului deschis, în avalanșa luminii solare. În una din ultimele sale lucrări un enorm buchet de trandafiri înfloriți este pictat cu mult temperament, cu tușe largi, prin folosirea cuțitului de paletă. Pictura este percepută ca un imn adus frumuseții.

În viața de toate zilele, însă, Vasile Toma era cuprins de depresie: multe nu erau așa cum și le-ar fi dorit. Prea blînd din fire, el nu a fost un luptător, calitate necesară pentru afirmarea propriei personalități. Pictorul nu a avut parte nici de sănătate, nici de voința de a se trata. Toate eforturile îi erau orientate spre pictură pînă cînd a fost în stare să țină în mînă penelul.

Ludmila TOMA